

Prólogo

Estas líneas quieren ser un reconocimiento a la magnífica y minuciosa labor realizada por Gloria Francino y Carles Feixa. Un trabajo en el que no sólo se plasman sus estrechas vinculaciones con la comarca, sino su cuidado con las fuentes, tanto orales como escritas, señal inequívoca de su elaborada metodología y buen hacer investigador.

Recopilar la toponimia de Bonansa es la expresión más clara de que el territorio está a la vez objetivamente organizado y culturalmente inventado. Es encontrarnos, en numerosas ocasiones, con los nombres de aquello que nos es bueno, agradable, o útil. Y es un magnífico ejemplo de cómo los humanos posamos la huella de la cultura, adaptada a las peculiaridades de nuestro entorno.

Por esta razón, para quien ha vivido en Bonansa recorrer las páginas de este libro es un motivo de satisfacción. En primer lugar porque es, según creo, una forma adecuada de hacernos partícipes a todos de la experiencia vivida de tantos hombres y mujeres de Bonansa afanados en construir un territorio, un paisaje. Un paisaje en el que volcaron y vuelcan conocimientos, ideas y valores, haciéndolo propio y adecuado para la satisfacción de sus necesidades, tanto materiales como simbólicas. Es constatar la acción colectiva de los habitantes locales en su país que supone un alto valor, porque son los que lo usan, lo reproducen y lo revitalizan.

Vuelto así hacia la memoria y el proyecto, hacia el pasado y el futuro, el espacio y el tiempo de la naturaleza se hace tiempo y espacio de la cultura. Un tiempo donde la vida se hace horizonte y un espacio donde encontramos moradas más que raíces, donde encontramos un espacio de proximidad, compartido, en el que no nos sentimos extraños.

En segundo lugar porque ha sido un recorrido entre casas y lugares que forman parte de mi memoria, de mi trayectoria vital. Tanto de los lugares vividos y recordados, como de los lugares imaginados e idealizados. La toponimia evoca una tradición que sólo cobra pleno sentido cuando nosotros, los contemporáneos, la revivimos y de este modo nos la apropiamos. Esta es la forma de que la tradición no se esclerotice y no se manifieste como una recopilación de tópicos vacíos. Sólo tiene valor cuando, al ritmo de la sociedad, muestra su potencialidad de cambio y se recrea cada día.

Este proceso de cambio es, sin duda, una de las dificultades que han encontrado Gloria Francino y Carles Feixa en su rigurosa investigación. Un trabajo interdisciplinar entre una filóloga y un antropólogo que a través de una rica colección de topónimos, dan cuenta de la memoria colectiva y la realidad presente de Bonansa.

Este trabajo se suma a la colección *Toponimia de Ribagorza* que desde hace tiempo impulsa el Dr. Javier Terrado de la Universidad de Lleida y cuenta con la colaboración del Gobierno de Aragón. Una colección en la que, con el buen hacer de sus diferentes autores, se suma el rigor científico de las investigaciones con un necesario carácter divulgador.

El resultado final nos permite acercarnos a la realidad de la Comarca de La Ribagorza que está dando muestras suficientes de su sentido de participación, su carácter emprendedor y su capacidad de innovación, al poner en valor los recursos naturales y culturales de su territorio, aprovechándolo con toda su carga histórica, su realidad presente y su perspectiva de futuro. Es la forma más segura de recorrer los caminos que nos permiten concordar la conservación de los valores del territorio con el bienestar sostenible de sus habitantes.

Me gustaría terminar con una reflexión final. En gran medida este libro responde a la inherente necesidad del ser humano de plantear preguntas y proponer respuestas sobre cuanto acontece a su alrededor. El arte y la ciencia son manifestaciones diferentes pero entrecruzadas de esta necesidad. La ciencia forma ya una parte esencial de la cultura moderna, del humanismo moderno. Por ello el método científico y la investigación se ponen al servicio de la sociedad para buscar respuestas a cualquier interrogante que el ser humano quiera plantearse. Este libro y la colección en el que se enmarca son una prueba de lo que digo.

Nuestra sociedad ha entendido bien el carácter decisivo de la ciencia para nuestro desarrollo y progreso. Gracias a ella somos más libres, y estamos mejor preparados para aprender de nuestro pasado y construir nuestro futuro. Sin un proceso de investigación riguroso no hubiera sido posible sumergirse en la historia y recuperar, ordenar y catalogar esta rica colección de topónimos, que recibimos como un valioso regalo para todos aquellos que queremos conocer más y mejor nuestra tierra.

Marcelino IGLESIAS RICOU
Presidente del Gobierno de Aragón

A las palabras del presidente de Aragón, que antes fue alcalde de Bonansa, sólo quiero añadir mi satisfacción personal porque esta obra salga a la luz, pues es un homenaje a los habitantes del municipio del que me enorgullece ser alcalde: los ya desaparecidos y los que siguen viviendo en el mismo; los que han contribuído con su memoria oral y los que lo han hecho con fotos y documentos; los ancianos que conocen los lugares que aparecen en el libro porque los han recorrido y los jóvenes que así tendrán ocasión de recorrerlos y nombrarlos; los hijos ilustres del pueblo, como Joaquín Maurín, antepasado de mi casa que protagoniza el epílogo, y las personas anónimas, gracias a cuya sabiduría popular los nombres de lugar y de casa de Bonansa no quedarán en el olvido.

A todos ellos muchas gracias.

Albert de MONER NAVARRI
Alcalde de Bonansa

Pròleg

Aquestes línies volen ser un reconeixement al magnífic i minuciós treball realitzat per Glòria Francino i Carles Feixa. Una feina en la qual no es plasmen únicament els seus vincles estrets amb la comarca, sinó també la cura amb les fonts, tant orals com escrites, senyal inequívoc de l'elaborada metodologia i la bona recerca investigadora.

Recopilar la toponímia de Bonansa és l'expressió més clara que el territori està al mateix temps objectivament organitzat i culturalment inventat. És trobar-nos, en nombroses ocasions, amb els noms d'allò que ens és bo, agradable o útil. I és un magnífic exemple de com els humans posem l'empremta de la cultura, adaptada a les peculiaritats del nostre voltant.

Per aquesta raó, per qui ha viscut a Bonansa, recórrer les pàgines d'aquest llibre és un motiu de satisfacció. En primer lloc perquè és, segons crec, una forma adequada de fer-nos partíceps a tots de l'experiència viscuda per tants homes i dones de Bonansa esmerats a construir un territori, un paisatge. Un paisatge on van volcar i encara volquen coneixements, idees i valors, fent-lo propi i adient per a la satisfacció de les seves necessitats, tant materials com simbòliques. És constatar l'acció col·lectiva dels habitants locals al seu país, fet que suposa un gran valor, perquè són ells qui l'utilitzen, el reproduïxen i el revitalitzen.

En segon lloc, perquè ha suposat un recorregut entre les cases i llocs que formen part de la meua memòria, de la meua trajectòria vital. Tant dels llocs viscuts i recordats com d'aquells imaginats i idealitzats. La toponímia evoca una tradició que només cobra ple sentit quan nosaltres, els contemporanis, la revivim i d'aquesta manera ens l'apropriem. Aquesta és la forma de fer que la tradició no es torni escleròtica i no es manifesti com una recopilació de tòpics buits. Només té valor quan, al ritme de la societat, mostra el seu potencial de canvi i es recrea cada dia.

Aquest procés de canvi és, sense cap dubte, una de les dificultats que han trobat Glòria Francino y Carles Feixa en la seva rigorosa investigació, un treball interdisciplinari entre una filòloga i un antropòleg, que a través d'una rica col·lecció de topònims posen de manifest la memòria col·lectiva i la realitat actual de Bonansa.

Aquesta feina se suma a la col·lecció *Toponímia de la Ribagorça*, que des de fa temps impulsa el Dr. Javier Terrado de la Universitat de Lleida i

que compta amb la col·laboració del Govern d'Aragó. Una col·lecció en la qual, a la bona tasca dels diferents autors se li suma el rigor científic de les investigacions amb un necessari caràcter divulgatiu.

El resultat final ens permet apropar-nos a la realitat de la Comarca de la Ribagorça, que està donant mostres suficients del seu sentit de participació, del seu caràcter emprenedor i de la seva capacitat d'innovació, en valorar els recursos naturals i culturals del seu territori, aprofitant-lo amb tota la seva càrrega històrica, la seva realitat present i la seva perspectiva de futur. És la forma més segura de recórrer els camins que ens permeten concordar la conservació dels valors del territori amb el benestar sostenible dels seus habitants.

M'agradaria acabar amb una reflexió final. En gran mesura aquest llibre respon a la inherent necessitat del ser humà de plantejar preguntes i proposar respostes sobre el que succeeix al seu voltant. L'art i la ciència són manifestacions diferents però entrelaçades per aquesta necessitat. La ciència ja forma una part essencial de la cultura moderna, de l'humanisme modern. Per això el mètode científic i la investigació es posen al servei de la societat per buscar respostes a qualsevol interrogant que el ser humà vulgui plantejar-se. Aquest llibre i la col·lecció de la qual forma part són una prova del que estic dient.

La nostra societat ha entès bé el caràcter decisiu de la ciència per al nostre desenvolupament i progrés. Gràcies a ella som més lliures i estem millor preparats per aprendre del nostre passat i construir el nostre futur. Sense un procés d'investigació rigorós no hauria estat possible submergir-se en la història i recuperar, ordenar i catalogar aquesta rica col·lecció de topònims que rebem com un valios regala per a tots aquells que volem conèixer més i millor la nostra terra.

Marcelino IGLESIAS RICOU
President del Govern d'Aragó

A les paraules del president d'Aragó, que abans fou alcalde de Bonansa, només vull afegir la meua satisfacció personal perquè aquesta obra surti a la llum, doncs és un homenatge als habitants del municipi del qual estic molt orgullós de ser alcalde: aquells que ja han desaparegut i aquells que segueixen vivint-hi; aquells que han contribuït amb la seva memòria oral i aquells que ho han fet amb fotografies i documents; els ancians que coneixen els llocs que apareixen al llibre perquè els han recorregut i els joves que Així tindran la possibilitat de recórrer-los i anomenar-los; els fills il·lustres del poble, com Joaquín Maurín, avantpassat de casa meua que signa l'epíleg; i les persones anònimes, perquè gràcies a la seva saviesa popular els noms de llocs i de les cases de Bonansa no cauran en l'oblit.

A tots ells, moltes gràcies.

Albert de MONER NAVARRI
Alcalde de Bonansa

Presentación

Este trabajo forma parte del proyecto de investigación *Toponimia de Ribagorza*, dirigido por el Dr. Javier Terrado, que inicialmente fue financiado por el Ministerio de Educación y Cultura (PS940208), el Ayuntamiento de Lleida y la Generalitat de Cataluña, y en la actualidad por el Departamento de Educación, Cultura y Deporte del Gobierno de Aragón.

El presente volumen dedicado a Bonansa es fruto de la colaboración entre una filóloga y un antropólogo. Por ello, la recopilación y análisis de los nombres de lugar y de casa se completa con una aproximación al contexto socio-cultural que explica y justifica el uso de estos nombres y las vivencias con las cuales están asociados. El trabajo de campo toponímico ha corrido a cargo de Glòria Francino, con una primera fase los años 1995-2003 y una segunda en 2008-10. El trabajo de campo etnográfico ha corrido a cargo de Carles Feixa, con una primera fase en 1985, una segunda en 1986 (a cargo de Montserrat Iniesta), varias entrevistas posteriores y una última fase de actualización en 2010.

La localización de una serie de documentos inéditos, que reproducimos en los anexos documentales, nos ha permitido profundizar en la evolución del marco histórico y geográfico del municipio. También incluimos una recopilación de fotografías antiguas, recogidas en las casas del pueblo en 1986 con motivo de una exposición documentadas por Montserrat Iniesta y reproducidas con la ayuda de Manuel Iglesias, que evocan las continuidades y cambios en los paisajes culturales de Bonansa.

Los documentos escritos y orales se han transcrito en el idioma original, respetando las variantes dialectales locales. Para ser fieles al carácter de frontera lingüística que tan bien estudió Günter Haensch, y a la nueva ley de lenguas aprobada por el Parlamento de Aragón, en el texto conviven el castellano y el catalán. Glòria Francino es autora de la Introducción lingüística y de los capítulos sobre Oiconimia y Toponimia; Carles Feixa es autor de la Introducción histórica y de los Anexos documentales. Ambos han cooperado en la elaboración del Epílogo, la redacción del texto y la revisión del volumen completo. De la confección de los mapas se ha encargado el *Servei de Cartografia* de la Universitat de Lleida, a partir de los datos de las coordenadas de los topónimos facilitadas por Glòria Francino. Somos

conscientes de que hemos podido incurrir en algún error u omisión, por lo que agradeceremos cualquier comentario o sugerencia. Pueden dirigirlos a la dirección que consta a continuación:

Grup d'Estudis de Toponimia, Universitat de Lleida
Pl. de Víctor Siurana, 1- 25003 Lleida
jtterrado@filcat.udl.es

e-mail autores: gfrancin4@gmail.com
 feixa@geosoc.udl.cat

Presentació

Aquest treball forma part del projecte de recerca *Toponímia de la Ribagorça*, dirigit pel Dr. Xavier Terrado, que inicialment va ser finançat pel Ministeri d'Educació i Cultura (PS940208), l'Ajuntament de Lleida i la Generalitat de Catalunya, i en l'actualitat pel Departamento de Educación Cultura y Deporte de la Diputación General de Aragón.

Aquest volum dedicat a Bonansa és fruit de la col·laboració entre una filòloga i un antropòleg. Per això, la recopilació i anàlisi dels noms de lloc i de casa es completa amb una aproximació al context socio-cultural que explica i justifica l'ús d'aquests noms i les vivències amb els quals estan associats. El treball de camp toponímic ha anat a càrrec de Glòria Francino, amb una primera fase els anys 1995-2003 i una segona el 2008-10. El treball de camp etnogràfic ha anat a càrrec de Carles Feixa, amb una primera fase el 1985, una segona el 1986 (a càrrec de Montserrat Iniesta) i altres entrevistes posteriors, amb una actualització realitzada l'estiu de 2010.

La localització d'un seguit de documents inèdits, que reproduïm en els annexos documentals, ens ha permès aprofundir en l'evolució del marc històric i geogràfic del poble. També incloem una recopilació de fotografies antigues, recollides en les cases del poble el 1986 amb motiu d'una exposició, que van ser documentades per Montserrat Iniesta i reproduïdes amb l'ajuda de Manuel Iglesias, i que evoquen les continuïtats i els canvis en els paisatges culturals de Bonansa. Els documents escrits i orals s'han transcrit en l'idioma original, tot respectant les variants dialectals locals. Per ser fidels a aquest caràcter de frontera lingüística que tan bé va estudiar Günter Haensch, i a la nova llei de llengües aprovada pel Parlament d'Aragó, en el text conviuen el castellà i el català. Glòria Francino és autora de la Introducció lingüística i dels capítols sobre Oiconímia i Toponímia; Carles Feixa és autor de la Introducció històrica, dels Annexos documentals i de l'Epíleg; ambdós han cooperat en la redacció del text i en la revisió de tot el volum. L'elaboració dels mapes ha anat a càrrec del *Servei de Cartografia* de la Universitat de Lleida a partir de les dades facilitades per Glòria Francino. Som conscients que hem pogut incórrer en algun error i omissió, per la qual cosa agraiem qualsevol

comentari o suggerència, que podeu dirigir a l'adreça que consta a continuació:

Grup d'Estudis de Toponimia, Universitat de Lleida
Pl. de Víctor Siurana, 1- 25003 Lleida
jterrado@filcat.udl.es

e-mail autors: gfrancin4@gmail.com
 feixa@geosoc.udl.cat

Introducció històrica:

Bonansa, Bonança, Bona Ansa: Memòries de Lloc

L'objectiu d'aquesta introducció és aportar alguns elements interpretatius sobre els paisatges culturals de Bonansa, que ajudin a entendre millor l'evolució dels noms de casa i de lloc. Després d'una digressió a l'entorn del nom del poble, esbossem el marc històric i geogràfic del municipi, presentem la vida econòmica, domèstica, comunitària i festiva dels seus habitants, i acabem amb una evocació de les topies i de les utopies de Bonansa, segons la visió que en va donar Joaquim Maurin, uns dels seus fills més il·lustres, una imatge idealitzada del poble que reprenem en l'epíleg.

Bon temps, bon pas

Bonansa es troba precisament en la collada dita *de les Tosses* o *de sant Roc*, per on es passa de la vall de Pegà a la de la Valira de Castanesa. Per allí tramunta la carrerada general, o cabanera, que utilitzen tots els ramats de Ribagorça i de les terres baixes de Lleida per traslladar-se al Pirineu, en la seva transhumància anyal. Ben natural és, doncs, que un indret així hagi estat conegut per 'la bona collada'.

(Joan Coromines, 1995)¹

Junto al río, el camino se bifurcaba cruzando a la izquierda para remontar la sierra por Calvera hasta el collado de Pegá, donde el castillo roquero de este nombre era el punto de mira de todo el panorama altorribagorzano, desde Coll de Fadas al valle Boina [sic.]. Por sus faldas discurría el camino que bajaba a Bonansa y Castarner, con sendos castillos de atalaya. Ganando el Noguera Ribagorzana después de cruzar el río Baliera por un puente pétreo que aún conocí, se llega a la Casa de Arro, cuyo nombre, como se ve, viene de muy lejos y pudo muy bien desempeñar funciones de acogida y punto de reposo en este brazo del camino hacia Viella.

(Manuel Iglesias, 2001)²

Ja sabeu que els ramats d'ovellas anavan tots de cabanera, que ve dels Forcas, pel camí que va a la terra roia, cap a dalt a Sant Salvador i després tira cap a Noals.

-
1. COROMINES, J. 1995. "Bonansa", *Onomasticon Cataloniae*, Barcelona, Curial, vol. III, p. 68.
 2. IGLESIAS, M. 2001. *Historia del condado de Ribagorza*, Zaragoza, Instituto de Estudios Altoaragoneses, Diputación de Huesca, p. 36.

Aquí passa per la plaça i tira cap a Comas, després cap als Tossas, que diuen la collada de Calvera, i allí seguix a la Cucurulla, la pista que va a Santorens, a la capella de Belarta. N'hi ha una altra que s'hi desvia a dalt a la Cucurulla i passa per prat de Campo i surt a aquell tossal alt, Comalatraba, i baixa cap al riu de Castarné, al camping de Baliera, i allí crusa amunt i surt a la casa Darro, després cap a Vilaller. Tots los que tenivan ramats d'ovellas passavan per aquells camins.

(Joaquin de Saura, 2004)³

A mitjans dels anys de 1960 va arribar la televisió a Bonansa. A la Costera de sant Aventí es va instal·lar un repetidor: era el lloc més ben situat de la comarca i fins i tot venia gent del Pont de Suert a veure els partits de futbol. Ben aviat es va aprofitar la vella escola dels *mossets*, aleshores ja en desús, per convertir-la en *teleclub*. La gent del poble va descobrir que els diumenges a la tarda, havent dinat, s'emetia una sèrie de gran èxit que tenia un nom similar al del poble: *Bonanza*. La sèrie narrava la vida d'una comunitat rural coneguda pel seu bon clima, on el contacte amb la naturalesa, els ramats de vacum, les famílies extenses dominades pel patriarca i les rivalitats amb els pobles veïns, constituïen el fil conductor. La única diferència era que *Bonanza* era a Nevada, Estats Units d'Amèrica, mentre Bonansa és a la Ribagorça aragonesa fronterera amb Catalunya, al bell mig dels Pirineus. La sèrie va tenir tant d'èxit que el teleclub del poble, instal·lat a l'antiga escola que avui acull un restaurant, es va rebatejar com a "*Saloon*", i alguns recorden que una font del bosc s'havia anomenat "*la Ponderosa*" —el nom del ranxo de la sèrie. Tot i aquests paral·lelismes, Bonansa i *Bonanza* no són topònims sinònims.

Ignorem si algun bonansí va participar en la conquesta d'Amèrica, però sembla que el nom de la *Bonanza* del nou continent no prové d'un topònim pirinenc sinó d'un *caserío* de Jaen, situat arran de mar. En l'entrada corresponent d'aquest volum es discuteix l'etimologia científica del lloc que dona nom al municipi. En aquesta introducció només volem jugar amb les paraules —amb l'etimologia popular— per tal de comprendre els paisatges culturals de Bonansa. Joan Coromines, en l'entrada dedicada al poble de l'*Onomasticon Cataloniae*, l'obra magna sobre els noms de lloc als

3. Les cites reproduïxen entrevistes orals a informants del municipi, realitzades per Carles Feixa i Montserrat Iniesta en diferents moments entre 1985 i 2010. Han estat transcrites respectant la parla original. El nom propi va acompanyat del nom de la casa i de l'any de realització de l'entrevista.

Vista de Bonansa des de Comas. 1935. Foto Ca de Pedro.

Vista del terme des de Solimolas. 1960s. Foto Ca de Botigué.

territoris de parla catalana, fa unes digressions molt suggerents al respecte. L'eminent filòleg discuteix el significat més obvi del topònim "Bonansa" com a lloc de bon clima:

Potser es podria trobar alguna explicació semàntica que, amb bona voluntat, donés alguna justificació a identificar aquest NL amb el comú *bonança*, p.ex. si ha-gués estat vora mar, en terres temperades, però la situació d'aquet poblet, en els cims pirinencs, i en un clima d'una gran rudesia, no afavoreix pas aquesta idea.⁴

Això el motiva per cercar una altra explicació no tant vinculada a la climatologia sinó a l'orografia: en català antic, "ansa" (*asa* en castellà) significa "collada, pas de muntanya", per la qual cosa Bonansa significaria "bon pas". En efecte: com recorda Manuel Iglesias en els seus escrits i com descriuen amb precisió els nostres informants, Bonansa ha estat històricament un lloc de pas, una cruïlla de camins, d'una presumpta via romana que creuava els Pirineus des de l'Aran en el passat antic, de castells i talaies defensives en l'era medieval, de cabaneres de pastors transhumants i traginers en el passat recent, de pistes forestals, carreteres, un GR, rutes aèries, repetidors de televisió i telefonia mòbil en el present.

La interpretació semblaria que té però un punt feble: quan Coromines descarta l'accepció del bon clima per la motivació del nom del poble, no té en compte que Bonansa és coneguda entre alguns ribagorçans pel seu "microclima" benigne: a recer del vent de Port, orientada a solana durant tot el dia, amb els edificis escalonats per aprofitar al màxim la llum del sol, Bonansa viu hiverns menys freds i estius poc calorosos, condicions que expliquen l'aparició de l'element natural que recentment ha donat justa fama als seus boscos: els rovellons.⁵ Estaríem temptats de retornar a l'explicació espontània de Bonansa com a lloc de *bonança* si no fos que Coromines utilitza un altre argument etimològic més contundent: en les grafies antigues el poble apareix amb /s/ no pas amb /ç/ (fa mil anys, quan es troben els

4. *Ibid.*, p. 68. Vegeu també COROMINES, J. 1981. "Bonança", *Diccionari Etimològic de la Llengua Catalana*, Barcelona, Curial, pp. 82-83.

5. En el seu informe del 1850, Madoz descrivia així la ubicació del poble: "sit. en terreno escabroso, disfruta de buena ventilación y CLIMA saludable... El terreno es áspero y de mediana calidad las tierras que se cultivan; no tiene bosque de árboles, pero si de maleza para leña y vestidos de yerbas de pasto para los ganados: carece de riego y solo lo cruza un barranco que se forma con las aguas que descenden de los montes, con las que, y las sobrantes de las fuentes, se fertilizan algunos trozos" (MADOZ, P. 1850. *Diccionario geográfico-estadístico-histórico de España y sus posesiones de Ultramar*, Barcelona, Curial, p. 546).

Vista del terme des de Bonansa. 1985.
Foto J. Moner.

Vista del terme des del Serrat dels Anellets. 2008.
Foto G. Francino

primers registres, tots dos sons tenien pronunciacions diferents): *Bunnansa* (1025), *Bonnansa* (1180-90), *Bonansa* (1276). Podríem contraargumentar amb documents dels segles XIV i XVI on apareix *Bonança* i també *Bonanza*, però llavors els sons /s/ i /ç/ ja eren equivalents.⁶ Certament, si alguna cosa explica la història del lloc és la seva posició com a cruïlla de camins, la seva *bona ansa*, fins al punt que al seu terme s'hi retroben un comtat, dues corones i tres bisbats.

Dólmens, castells, ermites: llocs de memòria

El castillo de *Pegá*, *Pagà* o *Pago* corona la roca más alta que se levanta sobre la margen izquierda del valle del Isábena. Y es curioso que la abundante documentación ribagorzana llame siempre a este valle el valle *Ripacurciense* o ribagorzano, siendo así que lo más correcto sería aplicar al valle de donde el nombre procede. Es porque en él se emplazó siempre el centro rector del territorio Ripacurciense y no en aquel del que tiene su origen. No es menos convincente el hecho de que desde la citada roca de Pegá se divisa la totalidad del territorio citado, con la gran mayoría de pueblos, aldeas y caseríos que lo componen.

(Manuel Iglesias, 2001)⁷

Un padrí d'Alins em va dir que a la primera cornera, que e una mata, un arbust del que s'hi fan les escampas, que li tocava el sol el dia de sant Joan, hi era en-

6. TERRADO, J. Comunicació personal (2010).

7. IGLESIAS, *op.cit.*, p. 51.